

NŐK DIAKONÁTUSA A KATOLIKUS EGYHÁZBAN

Bevezetésül az állandó diakonátusról és az ún. laikus diakónusokról

A diakónia, diakonátus, diakónus kérdéskör a katolikus egyházban régóta napirenden van. Mellette – jóllehet folyton a margóra pöckölve, elkenve, a lehetőségek határáig ignorálva – fel-felbukkan a nők diakonátusának kérdése is. Mintegy tíz éve ismertettem egy kiadványt, amelyet a kalocsai egyházmegyében állítottak össze meglepő gonddal azért, hogy kézikönyvévé váljék az állandó diakonátus által fölvetett kérdéseknek. (Diakónia, diakonátus, diakónus. Szerk. Molnár Ferenc, Szent István Diakonátusi Kör, Kalocsa, 1996.) Az egész összeállítás értékes, most két apró részletére hivatkozom. Az elsőben *Karl Rahner* a diakonátus teológiájából talán a leglényegesebb szempontról, a szentségi karakterről szólva a diakónus ordinációját „hivatali kegyelem” felkínálásának nevezi, amely arra szolgál, hogy a hivatal viselője a másokért való szolgálatát lényegszerűen lássa el, és ez a kegyelem meg is szenteli a hivatalviselőt, mert képessé teszi arra, hogy önmagát feledve valóban felebarátját szolgálja az egyházban. Ugyanakkor azzal vigasztalja az ún. „laikus diakónusokat” (ez a kifejezés a szakmai zsargon részévé vált, pedig jogilag ellentmondásos), hogy mivel a Szentlélek áthatja az egyházat, emiatt az ő másoknak nyújtott szolgálataik sem maradnak „Lélek nélkül”. *Rahner* azért tartotta szükségesnek ezt tisztázni, mert jól tudta, milyen sokan vannak (elsősorban éppen nők), akik az egyháztól kapott feladatokat fölszentelés nélkül végzik, közben esetleg törekednek rá, de nem kapták meg a liturgikus kézfeltételt. (Vö. Id. m. K. R.: A diakonátus teológiája; ford. Gáspár Csaba László; 171-174.) *Tomka Ferenc* szociológiai jellegű dolgozatában esik szó két apró bekezdés erejéig a nők diakonátusáról, amely kérdésbe ma minden, mégoly jó szándékú prognóziskészítő is szükségképpen belebonyolódik. A kötetnek szinte valamennyi tanulmánya kimutatja a szentséggel megerősített, számtalan oldalról megindokolt klerikusi hivatal szükségességét, szerzőnk azonban nem tehet mást, mint elismeri: „mind az igehirdetésben (hitoktatásban), mind a karitatív munkában a nők lényegesen nagyobb arányban vesznek részt, mint a férfiak.” A sokat feszegetett kérdésre „nincs ideje” bővebben kitérni, és itt jön megint a fából vaskarika: „például a nők egy testvéri egyházban szentelés nélkül is teljes jogúaknak érezhetik magukat.” Tegyük fel, hogy igen. Viszont akkor nem kellene fölszentelni a férfiakat sem! Hiszen egy testvéri egyházban ők is teljes jogúnak érezhetik magukat, nem?

Kis kitérő a közelmúltba

1989 virágvasárnapján hatodmagammal részese voltam egy ilyen „laikus-diakónusi” beiktatásnak abból az alkalomból, hogy az illetékes főpásztor akkor küldte meg éppen hetünk számára az engedélyt igeliturgia végzésére és áldoztatásra. Többen közülünk egyszersmind hitoktatásra is fel lettünk hatalmazva. Az a pap, akinek az égisze alatt történt ez az engedélykérés, szerette volna ezt a küldetést minél nagyobb nyilvánosság előtt (értsd Isten népének jelenlétében) megünnepelni. Kialakított ezért egy szertartást, amit a virágvasárnap legünnepélyesebb szentmise keretében el is végeztek velünk, ill. a mi közreműködésünkkel. Bemutattak bennünket a népnek, imádkoztak értünk egyenként és közösen, a jelenlévő papok (hároman voltak) ránk tették a kezüket, a mise megfelelő részeinél kezünkbe adták az evangéliumos könyvet, később megkenték a kezünket szent olajjal és kézbe adták a szent edényeket is. A feladatokat felosztottuk egymás közt, én például az evangéliumot olvastam fel, mások áldoztattak stb. A szertartás bennem mély nyomokat hagyott, de nem feltétlenül pozitíveket. Néha úgy éreztem magam, mintha szentségtörés részese volnék. Az lehet ennek a mélyén, hogy én valódi diakónusszentelésre vágyódtam volna, nem annak utánzására, ami a legjobb akarat ellenére is legfőljebb afféle fölavatásnak, küldetést adó áldásnak minősülhet.

A kérdés, ami a nők diakonátusával kapcsolatban ma az egyházat foglalkoztatja, szintén ezen áll vagy bukik: szenteltek-e valódi szenteléssel diakonisszákat (diakónusnőket) az egyházban, vagy sem, illetve hogy az igen mellett szóló számos bizonyíték ellenére kimutatható-e, hogy azok a szertartások nem merítik ki a szentelés (ordináció) tényét, fogalmát.

A Szent István Diakonátusi Kör hézagpótló kiadványában kevés adalék áll rendelkezésre, hogy a kérdést megfelelő forrásokkal alátámasztva tanulmányozhassuk, viszont már régóta böngészek egy elhivatott holland szerzetespap, *John (Hans) Wijngaards* által gondozott honlapot (a womenpriests.org -ot). A honlap szülőatyja még a papságát is azért adta fel, mert lelkiismereti okból nem érthetett egyet az egyház tanításával a női papság tilalmát illetően. Más papok ilyenkor („laicizálás” után) eltűnnek a sülyesztőben, ő viszont korát is meghazudtoló frissességgel még jobban belevetette magát a kérdés teológiájába, és fáradhatatlanul dolgozik, miközben kutatásait a legteljesebb mértékben nyilvánossá is teszi az interneten.

J. W. legújabb könyve (*No Women in Holy Orders? The women deacons of the early Church; Canterbury Press*) éppen az első évezred női diakónusairól készült, de szervesen kapcsolódik korábbi, nagyon olvasmányos (le sem lehet tenni) művéhez, amely a nők pappá szentelésének tilalmát kakukktójásnak nevezi. Nem az egyház élő tanításából született ugyanis, hanem egy egészen evilági intézmény, a római jog csempészte be a becsületes madárfészekbe. Az egyház aztán persze kétségtelenül kiköltötte ezt a kakukktójást. (*John Wijngaards The Ordination of Women in the Catholic Church. Unmasking a Cuckoo's Egg Tradition, Continuum, New York, 2001*) J. W. honlapja bőséges irodalommal támasztja alá a nők diakonátusának el nem titkolható, le nem tagadható tényét. Ebben az előadásban is leginkább erre támaszkodom.

Általánosságban az ősegyházból eredő női diakonátusról

A legkorábbi időktől kezdve nők is aktív részt vállaltak az egyház szolgálataiból. E szolgálatok pontos fogalmi kiterjedését és természetét nem könnyű mai terminológiával kibontani, részben források híján, részben, mert maguk a különféle nevekkel illetett szolgálatok esetenként más és más ténykedést jelentettek. Az első két évszázadban például az „özvegyek” rendje látszott olyasminek, ami magába nyelte a legtöbb, nők által végzett apostoli munkát. A kérdés csak történetiségében vizsgálható, a nők diakonátusával foglalkozó mai hivatalos dokumentumok is ezt teszik, csak hogy válogatnak a forrásokban, és csak a céljaiknak megfelelőket teszik közzé. Ami ugyanis cáfolhatatlan tény, hogy a 3. századtól legalább a kilencedikig éltek és működtek az egyházban érvényesen felszentelt női diakónusok. Ugyancsak egyértelmű tények bizonyítják, hogy

1. A diakónusszentelés, amiben ezek a nők részesültek, igazi, szentségi ordináció volt, s megfelelt annak a szertartásnak, amely szerint a férfiakat szentelték.
2. A női diakónusszenteléseket szankcionálták az egyházi zsinatok is.
3. A diakónusok feladatait illetően a női diakónusok is a kor megkívánta szolgálatokba mind bekapcsolódtak.
4. Hiteles történeti források bizonyítják, hogy a diakonátus évszázadokon át fennállt (nők számára is) különösen Görögországban, Szíriában és a bizánci birodalom egész területén mindenütt. S mivel a diakonátus a szent egyházi rendben részesít, következésképpen, ha nőket érvényesen diakónussá szenteltek, akkor érvényesen pappá is szentelhetők volnának – ezt a következtetést vonja le végül J. W., és bizonyítékul a tridenti zsinat egyik kánonját idézi keményen: „Ha valaki azt állítja, hogy a katolikus egyházban nem létezik hierarchia, amely az isteni ordináció révén jött létre, és amely püspököket, papokat és diakónusokat jelent, átkozott (anathema) legyen.” (Denzinger 966) Ezzel a következtetésével sokan nem értenek egyet azok közül sem, akik egyébként szimpatikusnak tartják egész munkásságát. Én neki drukkolok.

.....

A legújabb, idevonatkozó vatikáni dokumentum

A nők diakonátusának kérdése legalább 30 éve a Nemzetközi Teológiai Bizottság előtt van. Még VI. Pál pápa rendelt tőlük tanulmányt erről, amely el is készült, csakhogy valamiképpen „nyoma veszett”. Bujkál bennünk a kisördög, ugyan hogy történhetett meg ez, és mivel gyanítjuk, hogy következtetései sokkal pozitívabbak lehettek, mint a mai hivatalos álláspont, elképzelhető, hogy simán süllyesztöbe került. Nem is publikálták sehol, de egy cikk 1974-ben megjelent a témáról az *Orientalia Cristianában* Cipriano Vagaggini tollából. Márpedig ő tagja volt annak a bizottságnak. A cikkből megtudjuk, hogy a nők diakónussá ordinálása a korai egyházban szentségi volt. S amit az Egyház egykor tett – javasolja Vagaggini –, azt ma is megteheti. Más szakértők is hasonló eredményekre jutottak, a legújabb idevonatkozó vatikáni tanulmány mégis kizárólag a kétségeket idézi, és fáradhatatlanul kerülgeti ki azokat a következtetéseket, amelyek szerint nők egykor igenis megkapták a szent rend egyik-másik fokozatát.

Egy dolog sajnálatosan egészen világos: a munka aprólékosan vigyáz és törekszik is arra, hogy bizonyítsa ki nem fejtett állítását: nőket soha nem szenteltek (diakónussá sem), és nem is lehet őket fölszentelni. Nem vesz tudomást a mai tudományos eredményekről, főként azon tudósokéről nem, akik kimutatták a női diakonátus szentségi jellegét; mellőzi a rendelkezésre álló nyilvánvaló bizonyítékokat; majdnem kizárólag a Didascaliára és az Apostoli konstitúciókra hagyatkozik, mellőzve a századok régi ordinációs rítusának evidenciáját; megállapításai pedig sok tekintetben tévedéseket tartalmaznak.

Elismeri, hogy a Római levélben említett Főbe neve mellett a diakonosz kifejezés áll (hímnemű alakban), de hozzát teszi, hogy a szó mégsem a mai értelemben vett diakónust jelenti, csak valamiféle szolgálatot, amit Főbe az egyházért végzett. A páli iratokban másutt a diakonosz kifejezés még kétszer fordul elő szerinte: egyszer a világi hatalom adószedő szolgálaira (Róm 13,7), másutt a sátánéra utal (2Kor 11,14–15).

A tanulmányt előkészítő megbeszélések főbb pontjai, amelyek által az irat 18-ról 70 oldalra duzzadt, ezek voltak: Mit csináltak a női diakónusok? Voltak-e női diakónusok valaha is fölszentelve? Ad-e a diakónusszentelés részt a fölszenteltnek az egyházi rendből? Ha igen, olyan módon-e, hogy az a szolgálati papság része is?

(A mű eredeti nyelve francia, megj. *La Documentation Catholique* no. 2284. (19. 1. 2003.) 58-107.)

A tanulmány megállapításait J. W. honlapja mindig kiegészíti, cáfolja. Itt alább most egymás után következnek a vatikáni tanulmány állításai, majd (a szövegben rászterrel kiemelve) a womenpriests.org kommentárja. Először mindjárt Főbével kapcsolatban:

A diakonosz kifejezés igen régi szolgálatra utal. Olyanra, amit az apostolok még a presbiterek vagy a püspökök előtt alapítottak. A diakonoszokat kézfeltétellel és a Szentlélek segítségül hívásával ordinálták. Pál a Filippi levélben egymás mellett említ püspököket és kifejezetten diakónusokat (Fil 1,1). A korai keresztény közösségekben mindenki tudta, hogy a diakónus nem kevesebb, mint a püspök, s mindkettő szenteléssel járó szolgálat. Nem lehet figyelmen kívül hagyni azt a tényt sem, hogy Pál a Római levélben Főbét nem egyszerűen diakonosznak, hanem **a kenkreai egyház diakónusának** nevezi.

A dokumentum így folytatja:

„Az 1Tim 3,11-gyel kapcsolatban az exegéták vitatkoznak, hogy az ott említett „asszonyok” női diakónusokat, vagy egyszerűen a diakónusok feleségét jelentik-e. A levélben nincs szó a diakónusok funkcióiról, csak a >fölvételi< feltételekről. Írja, hogy a nő ne tanítson, és ne irányítsa a férfit (1Tim 2,8-15). De a kormányzás és a tanítás bizonyos esetekben a püspöknek, esetleg a papoknak volt fenntartva, semmiképp sem a diakónusoknak. Az özvegyek elismert csoportot alkottak a közösségben, de végső soron nem kaptak másra felhatalmazást, mint arra, hogy jó példát mutassanak

és imádkozzanak. Később sem voltak erre fölszentelve, csak beiktatva (Traditio ap. 10; 11(2),67), ›külön rendet‹ is képeztek az egyházban (Tertullianus: Ad uxorem,1,7,4)”

A szöveg egészen megfelelnek arról például, hogy a görög atyák ezt a szentírási helyet úgy értelmezték, mint ami a női diakónusokra vonatkozik. Például Aranyszájú Szent János mondta egy beszédében: Pál említ női diakónusokat [tas diakonous]. Vannak, akik azt gondolják, ő ott általában az asszonyokról beszél. De ez nem az az eset. Akikről ott szó van, azok a diakonátus méltóságával rendelkeznek. (Homiliák 11.1)

A vatikáni munka a női diakonátus intézményének kiterjedéséről is igen visszafogottan nyilatkozik:

Elterjedtség: A nemzetközi teológusok állítása szerint a 3. század végétől az egyház bizonyos régióiban (de nem *mindenütt*) létezett egy sajátos egyházi szolgálat nők számára, akiket diakonisszáknak neveztek, nevezetesen Szíria keleti részén és Konstantinápolyban.

Az igazság azonban az, hogy női diakónusok létéről sok bizonyíték áll rendelkezésre az egyház egész keleti felében: Kisázsiában, Bithyniában, Kappadókiában, Kilíkiában, Szíriában, Palesztínában, Egyiptomban, Konstantinápolyban, Makedóniában, Achájában és Cipruson. A bizonyítékok között vannak a bizánci naptárba is fölvetett szentek névsora, ahol mindig megjegyzik, ha az illető női szent diakónus volt; Alexandriában Szent Domnika (jan. 8) Nüsszában (Görögország) Szent Theozébia, Nüsszai Szent Gergely felesége (jan. 10.) Szent Tatiana (jan. 12.) Kos szigetéről: Szent Xenia, az irgalmas (jan. 24.) Alexandriában Szent Apollónia (feb. 9.) Korintusban Szent Priscilla (feb. 13.) Nazianzoszban (Görögország) Szent Gorgónia (feb. 23.) Szent Platónida (ápr. 6.); Rómában Szent Trüféna (ápr.14.) Perzsiában a hét vértanú diakónusnő (máj. 16) Rómában Szent Júnia vagy Júlia (máj. 17.) Amnizában, (Pontuszon) Szent Makrina, „a nagy tanítónő” (júl. 19.) Konstantinápolyban Szent Olümpia (júl. 25.) ugyanitt Szent Irén „Chrysovalantou” (júl. 28.) Szent Lídia (aug. 3.) Nazianzoszban, Görögországban Szent Nonna, Nazianzoszi Szent Gergely püspök felesége (aug. 5.) Galliában Szent Radegunde (aug. 13.) Korintusban (Görögország) Szent Főbe (szept. 3.) Szent Justina (okt. 2.) Antióchiai Szent Poplia „a hitvalló” (okt. 9.) Joppéban (Szíria) Szent Tabita (okt. 25.) Szent Zsuzsanna (dec. 15.) Rómában Szent Melánia „a fiatalabb” (dec. 31.) **továbbá sírfeliratok bizonyosságai ugyanerről; és egyéb írásos emlékek.**

A Didascalia Apostolorumról így szól a tanulmány:

„Kr. u. 240 körül készült egyházfegyelmi-liturgikus összeállítás, és nincs hivatalos jellege. (DA 2,33-35,3) A püspök képét mindenható bibliai pátriárkának festi meg, aki a kis közösség feje, és a közösséget a diakónus és a diakonissza segítségével kormányozza. Ez az első eset, hogy egyházi dokumentum diakonisszákat említ. A Szentháromságról vett hasonlat szülőatyja Antióchiai Szent Ignác: a püspök az Atyaisten helyén áll, a diakónus a Fiúistenén, a diakonissza pedig a Szentléleknek felel meg, s eközben a papok az apostolokat, az özvegyek az oltárt képviselik. Az ezekre a rendekre való szentelésről nincs szó a Didaskáliában. Az irat egyébként a diakónusi, diakonisszai szolgálatnak a karitatív jellegét hangsúlyozza. A modell Krisztus diakóniája, aki megmosta tanítványai lábát. Mindazonáltal nincs szigorú párhuzamosság a diakonátus két csoportja között a gyakorlati funkciókat illetően. A diakónusokat a püspök választotta ki a sok szükséges dologra, a diakonisszákat pedig a nők szolgálatára. A diakónus kezelte a közösség vagyonát a püspök nevében. A diakónusokat a püspök fülének és szájának nevezték. A püspök és a férfi hívők között a közvetítés feladata a diakónusoké volt, míg a női hívők és a püspök közt a diakonisszák közvetítettek. Egy diakónus felügyelt az ajtónál, a másik pedig segített a püspöknek az oltár mellett. A diakonisszák a keresztelés szertartásában működtek közre, felkészítették a női jelölteket, látogatták a hívő nőket, főként a betegeket. Ám meg volt tiltva nekik a keresztelés, vagy az eucharisztikus áldozatban való aktív szerep vállalása. Mellettük megmaradt az özvegyek intézménye is, de ők nem tanították a keresztelendő nőket sem, és nem is vettek részt a nők keresztelésében, csak imádkoztak.”

.....

A Didaskalia kifejezetten magándokumentum. Rendkívül figyelemreméltó mint korai emlék, amelynek segítségével elképzelésünk lehet, milyen volt az élet egy helyi egyházban. Leírja a női diakónusok funkcióit azokban a közösségekben. Azonban ez a dokumentum nem érvénytelenítheti az Egyház hivatalos szentelési rítusait, amely legalább az 5. és a 10. század között végig érvényben volt.

„Az Apostoli konstitúciók eredete Szíria, kora 380 körül, ismerték és használták a Didaskaliát, a Didachét és a Traditio Apostolicá-t is. A konstitúciók tartós hatással voltak a keleti egyház szentelési fegyelmére, annak ellenére, hogy sosem tartották ezt az iratot hivatalos egyházfegyelmi gyűjteménynek. Az összeállító szerint a kézfeltétel a Szentlélek segítségül hívásával együtt nem csak a püspökökre, a papokra és diakónusokra vonatkozik, hanem a diakonisszákra, a szubdiakónusokra és a lektorokra is. A koncepció, hogy a klérus határait kiterjesszék mindezekre, ami együttjárt a császár által a klérusnak adományozott civil jog privilégiumaival is, azzal járt, hogy a diakonisszákat is a klérushoz tartozónak tekintették, de az özvegyeket nem. A püspök és a papok párhuzamba lettek állítva az ószövetségi főpappal és papokkal, míg az ószövetségi levitáknak minden egyéb szolgálat (diakónusok, lektorok, kántorok, ajtónállók, diakonisszák, özvegyek, szüzek és árvák) felelt meg. A diakónust a püspök és a papok szolgálatára rendelték, felolvashatta az evangéliumot, vezethette az imát, de csak a püspök és a papok tarthattak prédikációkat.

A diakonisszák az ún. *epithesis cheiron* által vagyis kézföltétel és Szentlélek epiklézise által kapták meg feladataikat, és így voltak ezzel a lektorok is. A püspök ekkor ezt az imát imádkozta: „Őrök Isten, Urunk Jézus Krisztus Atyja, a férfi és a nő teremtménye, aki betöltötted Mirjamot, Debórát, Annát és Huldát Szentlelkeddel, aki megengeded, hogy Egyszülött Fiadat egy asszony szülje meg, aki a szent sátorban és a templomban nőket állítottál az ajtó mellé, hogy őrizzék szent ajtóidat, nézz most erre a szolgálóra, helyezd őt a diakonátusba, add meg neki Szent Leelkedet, tisztítsd meg őt minden tisztátalanságtól, hogy magát értékesen arra a hivatalra szánhassa, amellyel megbízták, Krisztus dicsőségére és tiszteletére, aki által legyen dicsőség és imádás Neked a Szentlélekben mindörökké. Amen.”

A jegyzetben azután alaposan elmagyarázzák, mi a különbség a *cheirotonia* és a *cheirothesia* között. Ez utóbbi például az a mozdulat, amelyet a pap bűnbocsátáskor szokott használni, és pusztán áldásnak minősül. Ugyancsak jegyzetben említik a 325-ös Nikaiai zsinat 19. kánonját, amely nem értelmezhető úgy, mint a kézfeltétel megtagadása a diakonisszák részére úgy általában. Ugyanis a szamoszatai Pál-féle eretnekségből megtértekre vonatkozik, tehát, ha közöttük diakonisszák is volnának, azokat kell úgy tekinteni, mintha pusztán laikusok lennének. (Ez az eretnekség abban állt, hogy Krisztus, az ember alulról való, az Ige pedig felülről. A kettő két különböző valaki. Az Ige nem különbözik az Atyától, hanem annak szava. Jézusban a prófétákhoz hasonlóan lakott, bár működése Jézusban intenzívebb. A mai követők Jézust Isten teljhatalmú képviselőjének tartják. Ha az Ige és Krisztus nem egy és ugyanaz a személy volna, nem ment volna végbe a megváltás) Épp emiatt a visszafogadottakat meg kellett keresztelni (az ő keresztességüket nem tekinthették volna érvényesnek), illetve az ordináltakat utána ordinálni is kellett.

Igen ám, csak hogy az Apostoli Konstitúció nagyon korai szentelési rítus leírását tartalmazza, amikor az pusztán a kézföltételt és a Szentlélek segítségül hívását jelenti. A női diakónusok lényegileg éppen olyan párhuzamos szertartás szerint szentelődtek, mint a férfiak. A dokumentum megint csak nem is említi azt a számos mai kutatót, akik a szóban forgó ordinációt szentséginek tartják.

Példának okáért: **D. Ansorge**: Der Diakonat der Frau. Zum gegenwärtigen Forschungsstand, in T. Berger & A. Gerhards (szerk.), Liturgie und Frauenfrage, St. Odilien 1990, 31-65.; **M.-J. Aubert**: Des Femmes Diacres. Un nouveau chemin pour l'Église, Paris 1987, 105.; **Chr. Böttigheimer**: Der Diakonat der Frau, Münchener Theologische Zeitschrift 47 (1996) 3, 253-66.; **Y. Congar**: Gutachten zum Diakonat der Frau, Amtliche Mitteilungen der Gemeinsamen Synode der Bistümer der Bundesrepublik Deutschlands, München 1973, nr. 7, 37-41. **H. Frohnhofer**: Weibliche Diakone in

der frühen Kirche, Studien der Zeit 204 (1986) 269-78.; **R. Gryson:** The Ministry of Women in the Early Church, Colledgeville 1976, in Le ministère des femmes dans l'Église ancienne, Gembloux 1972, 117-18.; **P. Hofrichter:** Diakonat und Frauen im kirchlichen Amt, Heiliger Dienst 50 (1996) 3, 140-58.; **P. Hünermann:** Theologische Argumenten für die Diakonatsweihe von Frauen, in Diakonat. Ein Amt für Frauen in der Kirche – Ein frauengerechtes Amt?, Ostfildern 1997, 98-128.; **A. Jensen:** Das Amt der Diakonin in der kirchlichen Tradition der ersten Jahrtausend, in Diakonat. Ein Amt für Frauen in der Kirche – Ein frauengerechtes Amt?, Ostfildern 1997, 33-52.; **D. Reininger:** Diakonat der Frau in der einen Kirche, Ostfildern 1999, 97-8.; **A. Thiermeyer:** Der Diakonat der Frau in: Theologisch Quartalschrift 173 (1993) 3, 226-36.

Őket például egészen figyelmen kívül hagyta a teológiai bizottság. Vajon miért?

A diakónusnők helye a klérus rangsorában

„A diakonisszákat a szubdiakónusokat megelőzőnek tartották a rangsorban, mert ők, hasonlóan a férfi diakónusokhoz *cheirotonia* által kapták szentelésüket, míg a szüzeket és az özvegyeket nem ›ordinálták‹. Az apostoli konstitúció állítja, hogy a diakonisszáknak nem volt liturgikus funkciójuk, de a közösségben a ›nők szolgálatára‹ szentelheték magukat, valamint közvetítők lehettek a nők és a püspök személye között. Még mindig úgy tartották, hogy ők képviselik a Szentleket, viszont nem tehetnek semmit a diakónusok nélkül. A nők bejáratánál ők voltak az ajtónállók, funkcióikat így foglalták össze: ›a diakonissza nem ad áldást, nem végezhet semmi olyat, amit a pap vagy a (férfi) diakónus megtehet, de ügyel az ajtókra, és asszisztál a papnak a nők keresztelésekor, a szeméremre való tekintettel.‹

Ugyanez visszhangzik szalamiszi Epiphanius Panarion-jában is (375): Az egyházban biztosan megvan a diakonisszák rendje, de nem azért, hogy a papok funkcióit gyakorolják, sem pedig azért, hogy bárki is alájuk legyen rendelve, hanem azért, hogy a keresztelés alkalmával ne sérüljön a női szemérem. Theodosius törvénye (390. június 21-én; megújították augusztus 23-án még abban az évben) 60 évben rögzítette az életkort, amelyben a nőket a diakonátushoz lehet engedni. A kalkedóni zsinat ezt azután leszállította 40 évre, s megtiltotta a fölszentelt diakonisszának a házasságot.”

Hogyan állíthatja a dokumentum, hogy a női diakónusoknak nem volt liturgikus funkciója? Mintha a keresztelés nem tartozna az egyház legfontosabb liturgikus funkciói közé?

A tanulmány érdekes módon ismét nem akar tudni Justinianus császár (529-564) fontos törvényéről. Abban a törvényben ugyanis a női diakónusok egyenrangúak a férfi kollégáikkal. Ugyanazokat a büntetéseket is helyezi kilátásba abban az esetben, ha „méltatlannak bizonyulnának a fölszenteltségre”. Ez a törvény mind nyugaton, mind keleten érvényben volt.

Diakónusnők és apácák

„Még a negyedik században is nagyon hasonló volt a diakonisszák életformája a nővérekéhez. A kolostori közösségben élő nővéreket olykor diakonisszának is hívták. Erről tanúskodik Nüsszai Gergely többek között. A női monostorok ordinált apátnői és a diakonisszák egyforma fátylat viseltek (*maforiont*). A hatodik századig még mindig nők működtek közre az alámerítéskor és az olajjal való megkenéskor. Bár nem szolgáltak az oltárnál, beteg nőknek ők vitték el az Eucharisziát. Amikor a keresztelés liturgiájában megszűnt az egész test olajjal való megkenése, a diakonisszák attól fogva egyszerűen szüzességi fogadalmat tett megszentelt szüzeknek számítottak. Vagy kolostorokban, vagy otthonukban éltek. A fogadalomhoz engedés feltétele volt a szüzesség vagy özvegység, és tevékenységük a betegeskedő nők karitatív szolgálatából állt.”

Bizonyára volt néhány olyan nővér is, akik fölszentelt diakónusok is voltak, de a szabályos női diakónusok nem voltak szerzetesnővérek.

.....

Antióchiai Severus (465-538) írja: „női diakónusok esetén, speciálisan szerzetekben, az ordináció célja a misztériumok szükségleteit és a tiszteletadást tekinti, ettől más, mint a plébániákon. A plébániákon ugyanis a diakónusnők szokásosan gyakorolják szolgálatukat a nők keresztelésekor az újjászületés isteni fürdőjénél.”

A bizánci rítusú ordinációk

„Konstantinápolyban a legismertebb 4. századi diakonissza Olimpia volt, a női monostor előjárója, aki Aranyszájú Szent János pártfogoltja volt, és aki vagyónával és szolgálatával az egyház rendelkezésére állt. Ő fölszentelt (cheirotonein) diakonissza volt másik három társával együtt.

A 451-es kalkedóni zsinat 15. kánonja úgy tűnik, megerősíti a tényt, hogy a diakonisszákat valóban kézfeltétellel szentelték. Szolgálatukat leiturgiának nevezi, és szentelés után megtiltja a házasságkötést nekik.

A nyolcadik századi Bizáncban, a püspök még mindig kézfeltétellel szentelte őket, vállukra helyezte az orariont vagy stólat (mindkét szára elől volt, s egyik a másikon átvetve), kezükbe adta a kelyhet, amelyet a diakónusnő helyezett vissza az oltárra anélkül, hogy mást megáldoztatott volna belőle. A diakonisszákat az Eucharisztia közben szentelték, a szentélyben, mint a férfi diakónusokat.”

Az ordináció rítusát több ősrégi kéziratból ismerjük. Összehasonlítva mindet rekonstruálható belőlük az az eredeti rítus, ahogyan a Kr. utáni 5. században szentelték a diakónusnőket. Valamennyi jelkép, szimbolizmus arról tanúskodik, hogy a nők ordinációja a diakonátusra igazi szentség volt, s ma már az egyházi rendben való részesedésnek neveznék: a szentmise szívében zajlott le; a teljes papság és a hívők részvételével; bennefoglaltatott a Divina Gratia (isten kegyelem) formula; a Szentlélek lehívása a szentelendőre; és megvolt a második ún. ekphronese imádság is a szentelendő felett.

Női diakónusok és az oltár

„A férfiak szentelésével való hasonlóságok ellenére a diakonisszák nem végeztek az oltárnál semmiféle liturgikus szolgálatot. Ezek a szentelések szándékukban főként a női monostorok előjáróinak beiktatására szolgáltak.”

A női diakónusok szolgáltatták ki az Oltáriszentséget a betegeknek, de alkalmanként templomban is áldoztattak. A keresztség maga is liturgikus szolgálat. Hovatovább, a funkciók különbözősége nem jelent különbséget az ordinálásban. Sok pap egészen különböző funkciókat végez manapság is. Mégsem mondja senki, hogy szentelésük nem egy és ugyanaz.

Női diakónusok nyugaton

„Nyugaton a nők diakonátusának nincs nyoma az első öt században. A *Statuta Ecclesiae antiqua* említi, hogy a női katekumenek oktatása és felkészítésük a keresztelésre özvegyekre és szerzetesnőkre volt bízva, akiket „a keresztelendő nők szolgálatára szenteltek/választottak ki”. Egyes zsinatok a 4-5. században elutasítanak mindennemű női szolgálatot „ministerium feminae”, és megtiltanak bármiféle ordinációt a nőkre nézve. Az *Ambrosiaster* (Róma, 4. század vége) szerint a nők diakonátusa a montanista eretnekek szokása. A 6. században azokat a nőket, akiket az özvegyek rendjébe engedtek, szokták néha diakonisszáknak is nevezni. Hogy az ilyen jellegű zavarokat megelőzze, az epaone-i zsinat megtiltja az özvegyek konszekrálását, akik magukat diakonisszáknak nevezik. A 2. orleans-i zsinat (533) döntése a szentáldozás közösségéből is kizárja azokat a nőket, akik a diakonátus áldását fogadták annak ellenére, hogy a kánonok megtiltják ezt, és azokat is, akik újraházasodtak. Az apátnőket vagy a diakónusok feleségeit egyaránt diakonisszáknak is nevezték, a presbyterissák és az episcopissák analógiájára.”

Igaz, hogy a női diakonátus nem volt igazán elfogadott Nyugaton. Ennek oka a latin kultúra nőekkel

szembeni előítéleteiben keresendő. Mégis említésre érdemes, hogy olyan sok helyi zsinat foglalkozott a nők diakonátusával tiltás formájában. Ha annyira kellett tiltani, akkor az arra vall, hogy a gyakorlat létezett.

Összegzés:

„Ez a történeti áttekintés megmutatja, hogy a diakonisszák szolgálata valóban létezett, és hogy egyenetlenül fejlődött az egyház különböző térfelein. Világosnak tűnik, hogy a nők szolgálata nem egyszerű leképezése férfiakénak és nem egybevágó azokéval. A „legalacsonyabb” egyházi funkció volt az, amelyet a nők végeztek, időnként együtt említették őket a szubdiakónusokkal az egyházi tisztségek listáján.”

Az összegzés bagatellizálja a tényeket. A nők diakonátusa végig megvolt a férfiaké mellett. S bár egynémely funkcióban különböztek, ugyanazzal az ordinációval iktatták be mindkét nembe tartozókat.

A középkori tudósokra való hivatkozás is sántít. Ők ugyanis szinte teljesen ignorálták a nők diakonátusát. Egyszerűen nem vettek tudomást arról, hogy a nők diakonátusa kilenc évszázadon át fennállt az egyház keleti részén.

A szakramentalitás problémájához

„Összehasonlítható-e az a kézfeltétel, amelyet a nők kaptak a püspöknek, papoknak, férfi diakónusoknak járó kézfeltétellel? A Constitutiones Apostolorum szövege ezt bizonyítani látszik, bár ez csupán az *egyetlen* tanú, és ennek a helynek a pontosabb értelmezése eloszlatja ezt a kétséget is.”

Ez kivételesen nagy tévedés. A szentségi ordinációt egyáltalán nem pusztán az apostoli konstitúció, hanem az általános ordináció rítusa is tanúsítja, amelynek másolata egészen korai kéziratokról ismert.

Milyen mérvű a szakramentalitás a nőkre vonatkozóan?

„Tehát a diakonisszákra alkalmazott kézfeltétel ugyanolyan értékű-e, mint a diakónusoké, avagy inkább azon a szinten lehet, mint a szubdiakónusoké vagy a lektoroké? Ezt a kérdést túl nehéz pusztán történeti adatokra alapozva eldönteni. A következő fejezetekben újabb elemek világosodhatnak meg, és bizonyos elemek továbbra is nyitottak maradnak. Egy fejezetben tehát közelebbről megvizsgáljuk, hogy az egyház a teológiáján és a tanító hivatalán keresztül hogyan tudatosította egyre jobban a szent rend szentségi mivoltát, illetve annak hármass lépcsőfokát. Majd pillantást vetünk azokra az okokra, amelyek az egyházban az állandó diakonátus megszűnéséhez vezettek.”

Egyszerűen nem igaz, hogy ezt a kérdést nem lehet történeti bizonyítékok alapján eldönteni. Rengeteg történeti bizonyíték áll rendelkezésre.

Mivel a férfiakat és a nőket egyazon rítus által szentelték fel a diakonátusra, ha az igaz lenne, hogy a nők szentelése nem volt valódi ordináció, akkor a férfiak szentelése sem volna az.

Isten népe és a nők diakonátusa ma

Basil Hume bíboros, Westminster érseke 1985-ben nyilatkozta, hogy boldog volna, ha a nők diakonátusát felújítanák, mert a nők már nagyon régóta gyakorolják ezt a szolgálatot. Szerinte a diakonátus nem része a szolgálati papságnak.

A keleti egyházban ma is jobban megvan a nők diakonátusának felújítására való készség. És tényleges felszentelés is előfordult, például *Hripsime nővért* a konstantinápolyi örmény pátriárka szentelte fel már sok évvel ezelőtt, s a diakónus-nővér ma is él az Egyesült Államokban. A jelenlegi konstantinápolyi örmény pátriárka további női diakónusok felszentelését is kívánatosnak tartja. A görög ortodox egyház kolostori apácákat szentelt diakónussá az 1950-es években, és *Bartolomeo*

konstantinápolyi ökumenikus pátriárka 1996-ban kijelentette, hogy bármikor vissza lehet térni „az egyház ősrégi gyakorlatához.”

A német egyházmegyék összesített szinódusa 1975 óta egyfolytában kérelmezgeti, hogy szenteljenek nőket diakónussá. Az amerikai *Egyházi Társaság* egy jelentésébe foglalta be, hogy ez a szentelés „megnyitná az utat, hogy a nők diakónusi szolgálatként gyakorolják az egyházban a tanítói, megszentelői és kormányzó funkciókat, és így olyan egyházi hivatalokat is megkaphatnának, amelyek nyitva állnak a diakónusok, de zárva a laikusok előtt.” Az *US Catholic* magazin olvasói felmérése széleskörű támogatottságot talált a női diakónusokat illetően.

Az egyház felelőssége nagy továbbra is, mert a végtelenségig nem lehet kikerülgetni az évszázadok, évezredek tanúságát, főként, ha az igazságra éhezők és szomjazók serege a könyvtárakban és honlapokon minden további nélkül utánanézhet már minden mellőzött bizonyítéknak is.

Ajándékképpen lefordítottam (és mellékletként meg is kapjátok) egy olyan diakónusszentelési szertartást, amelyet a rendelkezésre álló kéziratok adatai nyomán rekonstruáltak. Ez is a szóban forgó honlapról való, és ott bevezetésként le is írják a berendezett helyszínt, amely egy keleti rítusú templomot kíván kialakítani a közönség számára. És ezt olyan formában kezdi el, hogy egymás után személyek lépnek a színre, bemutatkoznak, majd sorra odaállnak a képzelt szentély falához mintegy élő ikonosztázt alkotva. Az ikonosztázokon Jézus, Mária, az apostolok képe volt látható, ezt a mi virtuális ikonosztázunkat pedig az egyháztörténelemnek azok a nőalakjai képezik, akikről a hivatalos egyház most éppen nem nagyon akar tudomást venni, de ők azért persze boldogan élnek az örökkévalóságban.

Főbe vagyok, a kenkreai gyülekezet diakónusa. Kenkrea Korintus elővárosának tekinthető. Az első keresztény évszázadban éltem és szolgáltam. Szívesen gondolok vissza rá, és nyilván nektek is eszetekbe jut, kedves húgaim, hogy egykor én Pál apostol munkatársa voltam, jóllehet, a későbbi egyháztörténészek már igyekeztek úgy emlegetni, mintha csak az asszisztense, mondjuk a titkárnője lettem volna.

Pál méltányolt bennünket, figyelmeztette is az itteni (korintusi) embereket: „Álljatok az ő rendelkezésére és mindannak, aki vele munkálkodik és fárad.” (1Kor 16,16). Ajánlott is engem és más nőket is az evangélium hirdetésére és tanításra. Nekem szerencsére tekintélyes vagyonom is volt, amelyet Pál és a munka támogatására ajánlottam fel. A közösségben elfoglalt tekintélyemet még sok más is alátámasztotta: én juttattam el a leveleit a rómaiakhoz, és a római levélben úgy is mutatott be engem mint munkatársát és pártfogóját. Tény, hogy sokan apostolnak is hívtak. Emlékezz tehát rám mint Pál munkatársára, egyenrangú partnerére a korai egyházban.

Júnia vagyok, s amint látjátok, a női nemhez tartozom, az egyház apostola, aki diakónusként dolgoztam Andronikusszal együtt, aki társam volt a missziós munkában. Még Pált megelőzve lettünk keresztények, és később megosztottuk vele a fogság kenyerét. Pál leveleiben úgy emleget minket mint akiket az apostolok körében megkülönböztetett tisztelet övez. Később történt persze kísérlet arra nézve, hogy nevemet Juniásra férfiasítsák. Vajon mire gondolhatott, aki ezt tette? Talán arra: ha eltüntetni valódi identitásomat, attól érvényesebbé válik a munka, amit végeztem? Meglehet. Nos, tisztelettel üdvözlöm minden mai társnőmet itt körötökben. Legyetek büszkék arra, hogy nők vagytok, és köszönöm, hogy visszaadjátok nőiségemet, elismerve, hogy nőként is valódi apostol lehettem.

Én **Tekla** vagyok. Misszionárius voltam Ikóniumban, az első században. Kortársam, Pál nagy hatással volt rám abban, amit kért tőlünk, hogy miben változtassunk az életmódunkon. Én nemesnek születtem. Elhagytam kivételezett helyzetemet, lemondtam a házasságról (a vőlegényem nem volt elragadtatva). Igazság szerint ő is és egész családom kemény üldözésbe kezdett, halállal fenyegettek. Én kibújtam valahogy ebből a veszélyből, Pálhoz csatlakoztam, s elkísértem Antióchiába. Azt

reméltem, megváltoztak a körülményeim, de nem. Újra halálra ítélték, és a vadállatok előtt találtam magam. Mit tegyek? Belevetettem magam egy nagyobb víztócsába, és imádkoztam Istenhez a keresztség kegyelméért. A vadállatok erre nem bántottak.

Megszabadultam hát, és tovább mehettem Pállal Myrába. Prédikáltam, gyógyítottam és kereszteltem. Létrehoztam egy oktató központot és egy kórházat, és sokakat megihlettem reményemmel.

Nonna vagyok, a 4. században éltem Kappadókiában, amit ma Törökországnak hívtok. Isten nagyszerű hitvessel áldott meg. Gergelynek hívják. Segítettem neki fölfedezni a keresztény hitet. És vajon mi lett belőle? Pap lett, később püspökké is választották, s ti már úgy ismeritek a nevét, hogy Nazianzi Szent Gergely. Engem is diakónussá szenteltek. Egész életünkön át segítettük egymást az apostoli munkában

(Kappadókia, 4. század)

Gorgónia vagyok, Nonna és Nazianzi Gergely püspök lánya. Én csak később vettem föl a keresztséget, miután fölneveltem a családomat. Megkereszteltek és diakónussá szenteltek, és ez arra indított, hogy megnyissam házamat a szegények és hontalanok előtt, és gondozzam őket.

Kappadókiai Szent Makrina

Én is a 4. században éltem Bythiniában. Édesanyám halála után segítettem fölnevelni kilenc testvéremet. Csak miután ennek a feladatomnak eleget tettem, kérhettem diakónussá szentelésemet. Egy pontuszi kisvárosban, Annisában működtem diakónusként. Öcsém közül ketten is püspökök lettek. Egyiküket Vazulnak (Baszileiosz) hívják, ti úgy ismeritek már a nevét mint Nagy Szent Vazul. Hát, kedveseim, ő nem igazán volt nagy, mégis, bizonyos szempontból talán az volt. Én persze ismerem, hiszen én neveltem és tanígtattam kicsi korától fogva. A másikat Gergelynek hívják. Ő Nissza püspöke lett. Jó férje volt Teozébiának, aki szintén diakónus. Bennem is volt valami rendkívüli: igen kiváló teológus voltam. Már húszéves koromban nagyon nagy sürgetést éreztem arra, hogy egy női szerzetesközösséget alapítsak. És hatással voltam így a fivéreimre is. Vazul olyan monostort alapított, amelynek mintája az volt, amelyet én alapítottam, csak persze férfiakra vonatkoztatva. Gergely igazi tudós volt, segített a szentírásfordításban és felhívta figyelmünket a Szentlélekre, akiről addig alig volt szó a krédóban. Így van ez, ha szépreményű férfiak odafigyelnek arra, amivel a környezetükben lévő nők megajándékozzák őket: még több jóra lesznek képesek.

Bythiniai vértanúk

„Volt köztük két diakónusnő, akiknek nevét római tekintélyek kitörölték. Ők vezetői voltak a helyi bythiniai keresztény közösségnek a 2. században. A római helytartó, ifjabb Plinius 112-ben megkínóztatta őket. Kérlek, emlékezzetek rájuk is mint névtelen tanúkra.”

Léta vagyok, papként szolgáltam Itália egy kisvárosában (Tropeában) az 5. században. Tropea sok régi titkot és emléket őrzött meg. Olvassátok el a sírom feliratát: Léta, a pap 40 évet, nyolc hónapot és kilenc napot töltött a földön; férje állította neki ezt a síremléket. A férjem magát Maritusnak (azaz férjnek) nevezi a síremléken. Néhányan emiatt arra a következtetésre jutottak, hogy én nem a pap vagyok, hanem a trópeai pap felesége. Bár ha ez így volna, akkor férjem magát nem maritusnak, hanem presbyternek nevezte volna. Bizonyíték ez a javából, papi mivoltomat nem lehet letagadni. Tisztellek benneteket, akik szintén papok vagytok, és titeket is, akik meghívást ugyan kaptatok, de esélyt nem, hogy megfelelhessetek a hívásnak.

[a Szent Praxedisz templom mozaikjának tanúságtétele]

Teodóra püspök vagyok. A képeimet ma is látni a Szent Praxedisz templomban Rómában. Egy tudós kortársatok, Joan Morris segített rekonstruálni a történetemet és kapcsolatomat az egyházzal. A Pudens család háza – Pál apostol is említi ezt a nevet (2Tim 4,21) – istentiszteleti hely volt, s később az egyik legkorábbi templomépületnek számított. Ennek a házi templomnak az elöljárója volt Szent Pudentiana (a család tagja) és Szent Praxedisz még mielőtt a kereszténység polgárjogot nyert volna

Rómában (313 előtt). Egyazon mozaikon szerepel a képük. Adjunk nekik tiszteletet! Az én mozaikomon üres négyzet utal arra, hogy a mozaik készítésekor (820) még éltem. Szent Praxedisz 700 évvel idősebb, mint én. A mozaikon mindketten ugyanazt a püspöki keresztet viseljük. Én fehér ruhát viselek, és fejem fölött be van vésvé a nevem és a tisztségem: Episcopa. Ez pedig a latin nőnemű végződés miatt annyit tesz: püspök, aki nő. Szeretettel adom mindnyájatokra püspöki áldásom.

Szent Olimpia

Konstantinápolyban születtem a 4. században. Nektáriosz pátriárka szentelt diakónussá, és rám bízta a női diakónusok felügyeletét a Hagia Sofia székesegyházban. Erős szövetségese voltam Aranyszájú Szent Jánosnak abban az ádáz küzdelemben, amelyet a császárral folytatott az egyház érdekeit védve. Mikor Jánost száműzetésbe küldték, én képviseltem az ügyét hivatalosan az állami tisztviselőkkel szemben. A székesegyház további működésében is közreműködtem. Természetes, hogy tökéletesen megfeleltünk a feladatnak.

Genevieve vagyok Franciaországból az 5. századból. Mint fölszentelt diakonisszának az volt a fő feladatom, hogy a női katekumeneknek szolgáljak, akiket én tanítottam a keresztény hitre és készítettem elő a keresztségre. Amikor a viking hajók elérték Párizst, kimentem eléjük és védőbeszédet mondtam. (Mint Nagy Szent Leó Róma előtt a hunoknak.)Visszafordultak. Még ma is úgy tisztelnek, mint Párizs védőszentjét.

Ezeket az „életrajzokat” *Lala Winkley* írta, dr. Mary Ann Rossi és John Winjgaards munkáira támaszkodva.

.....